

Küzdelem a békéért.

„Minden nemzetközi jogot, minden legkisebb aggály nélkül meg lehet sérteni, ha csak a sérelmek nem okoznak nagy bajt a másoknak. Ha ez az eset bekövetkezik, el kell készülnie lenni egy tiltakozásra, vagy épen egy erőszakos tetterre az illető hatalomnak. De ez végre is nem baj. Némi ügyességgel meg lehet találni a kelő határt és meg lehet állapítani, mily messze lehet menni a szabályok túllépésében, meddig terjed az illető nemzet bünelme, illetve tehetetlensége.“ Az angol világpolitika hagyományos irányelvét, amelynek eredménye, hogy az egész földnek majdnem egynegyed része angol birtok és az emberiségnek több mint negyed része angol alattvaló, senkise jellemezte leplezetlenebb cinizmussal, mint Fred Jones fentidézett szavaiban. (Hozzá lehet még venni azt az angol költőt: Gilbert Murray-t, akinek egy drámájában az angol kormányzó a Himalaya vidékén megmérgezteti a kurtakat, hogy az által felkelést támasszon a benszüllöttek közt azzal a szándékkal, hogy aztán őket, mint lázadókat, leverhesse.) De ámbár ennek az elvnek kétségkívül az angolok voltak minden időben a legelszántabb képviselői, el kell ismerni, hogy uralkodó volt ez általában a nemzetek egymás közötti életében. Innen a hol balga, utópisztikus, hol a realitások világához közelebb járó, józanabb tervezetek, amelyek mind azt a világmentő eszmét akarták megvalósítani, hogy a nemzetek egymás közötti élete is, csak úgy, mint az egyes államoké saját határaik között, a jog alapjára helyeztessék. Az örök béke jegyében mozgó Saint-Pierre és Kant-féle korábbi tervek után tudvalevőleg a hágai békekonferenciák igyekeztek ezt a célt elérni, ám sikertelenül. A kötelező nemzetközi bíraskodás általános elismerését nem lehetett keresztülvinni. Hogy az 1907-iki második hágai konferencián Németország ellenkezésén szenvedett hajótörést, azt is a németek bünlajstromára szokták ellenségei feljegyezni. Pedig ez a tiltakozás az adott helyzetben teljesen jogosult és érthető volt. Németország képviselői nem járulhattak hozzá egy olyan kötelező nemzetközi bíraskodáshoz, amely felmerülő esetekben minden előre megállapított szabályok nélkül, saját belátása szerint hozta volna meg döntését. A franciák revansszándékának már akkor mind tisztábbá válása mellett ugyanis kényelmes eszközt adott volna kezökbe, hogy a két-német tartományt, amelyet egy világkoalíció segítségével megszerztek a nagy háború befejeztével, egy nemzetközi bírói ítéllettel minden legkisebb áldozat nélkül megkaphassák.

Amerikáé az érdem, hogy az első jelentős lépést megtette abban az irányban, hogy ha már a háborúkat nem is lehet egészen mellőzni a nemzetek kiegyenlíthetlen ellentéteinek elintézési módjaként, legalább minden emberileg lehetséges megtörténjen csökkentésük érdekében. Az Egyesült-Államok egykori elnökének: Taft-nak vezetése alatt álló amerikai béke-liga propagálta először azt az eszmét, hogy nemzetközi bizottságok létesítenek avégből, hogy megvizsgáljanak minden olyan vitás kérdést az államok között, melyeket diplomáciai úton nem lehetett elintézni és véleményét mondjanak azokban. Az államok nem fosztatnának meg attól a jogtól, hogy legfőbb érdekeikért teljes erejükkel fellépjenek, tehát háborút kezdenek, ha másként nem látják azokat megvédhetőeknek. Kötelességük azonban mielőtt ezt tennék, a nemzetközi fórum véleményét mindenesetre meghallgatni. Ez a vélemény nem kötné ugyan őket, de ilyformán lenne idő a nyugodt megfontolásra, a szenvedélyek lehülésére és így a háború a legtöbb esetben elmaradna.

Wilsonnak első elnöksége idejében államtitkára: Bryan karolta fel ezt az eszmét és miután az elnök is magáévá tette, az Egyesült-Államok 1913-ban az összes hatalmakhoz felhívást intézett, hogy ez alapon kössenek szerződéseket. 1915 végéig tényleg harminc ilyen szerződést kötött az unió, így a többek közt Angliával, Francia-, Olasz- és Oroszországgal is. A német birodalom és Ausztria-Magyarország is kijelentették elvben készségiüket hasonló szerződések kötésére. Ez azonban elmaradt. Ha ez utóbbiakkal is lett volna Amerikának hasonló szerződése, nem avatkozhatott volna bele egyszerre a világháborúba. Ki kellett volna kérnie előbb egy nemzetközi bizottság véleményét. Kérdés, hogy ez elegendő oknak találta volna-e az amerikai hajók elsüllyesztését a beavatkozásra és kérdés, hogy tagadja esetben Wilson bele tudta volna-e erőszakolni népét a háborúba, de maga is megfélemlített volna-e vajjon fogadalmáról, hogy a békét mindenáron megőrzi népe számára. Anglia tengeri blokádja által, amelyet mindjárt a világháború kezdetén alkalmazásba vett Németország ellen, kétségtelenül megsértette Amerikát is, megakadályozván Németországgal való kereskedelmét. De nagyon jól tudta, hogy ellene Amerika a nemzetközi fórum meghallgatása előtt mitsem tehet, ellenben semmi sem köti a németekkel szemben, nem lévén velük megfelelő szerződése. Mindenesetre nagy, talán végzetes hibát követett el a német és az osztrák-magyar diplomácia, mikor az amerikai ajánlatban foglalt békebiztosíték értékét lekicsinyelve, elmulasztotta az Amerika által kívánt szerződés megkötését. Jött a világháború és jött Wilson népligájával. 1917 januárjában a kongresszushoz intézett üzenetétől kezdve, amelyben nézeteit először tizetesebben kifejti a jövő nagy békeszövetségéről, a tizennégy pontban, a négy pontban, az öt pontban mind ezt a világmentő eszmét variálja. Kell egy oly erőt teremteni, amely sokkal nagyobb, mint a nemzetek bármelyikének vagy bármely szövetségnek ereje, úgy, hogy sem egy nemzet, sem a nemzetek bármiféle egyesülése azzal ne dacolhasson. De csak egy igazságos békét érdemes biztosítani, nem egy olyat, amely csak az erők új egyesülésére törekszik. Ez a két tétel volt az alap, amelyen a békebiztosítás nagyszerű épületét felakarta emelni. Ami azután Versaillesben történt, tudvalevő. Egész Európa nyögi az „igazságos“ béke áldásait. A népligára pedig el lehet mondani, amit Shakespeare Perikles király ajkára ad: „Viharosabb születése nem volt még gyermeknek“. De a gyermek halva született. A Clemenceau és Lloyd George Népligájában hasztalan kerestük azokat a bizonyos pontokat, mert az egész költséges szervezet nem lett más, mint eszköz a győzők szákmányának biztosítására. Maga a nagy próféta hazájának politikusai csak a legmetszőbb gúny és lenézés hangján tudnak szólani a szörnyszülöttről. Knox szenátor (tulás nélkül mondhatta, hogy a párisi népszövetségi egyezmény nem hogy megszüntetné a háborút, hanem még előmozdítja és szankcionálja és ami a legrosszabb, oda vezet, hogy minden jövő háború szükségképen egy általános világfelfordulás magvát hordja magában.

Kevéssé ismert, hogy Wilson egyáltalán nem dicsékedhetik a Népliga eszméjének szerzőségével, ami azonban nem vont volna le érdemből, ha nem engedi, hogy azt Párisban kiforgassák eredeti mivoltából. A háború kitörése előtt két évvel jelent meg névtelenül Londonban egy terjedelmesebb röpirat, amely meggyőző egyszerűséggel, mondhatni klasszikusan fejtette ki az eszmét. William Archer, egy sokoldalú angol

publicista, volt a szerzője a hatástalanul maradt munkának. A sikertelenség, a meg nem értés azonban nem kedvetlenítette el és amikor Wilson felkarolta az eszmét, hatalmas propagandát indított meg annak érdekében, egészen elhallgatva szellemi elsőbbségi jogát, csak a nagy célt akarva szolgálni az emberiség javáért küzdők fanatikus lelkesedésével. Az európai győzők imperiáizmusa azonban erősebb volt a nagy eszme ideálistájánál, hogy azokat, akik még hittek egy jobb rend elkövetkezésének lehetőségében, ismét egy keserű csalódással gazdagítsa.

A párisi szörnyszülött sorsa azonban meg volt pecsételve abban a percben, amikor az amerikai szenátus megtagadta a versillesi békeszerződésnek ratifikálását, amely bevezetesképpen a Népligát is magában foglalja. Az amerikai szenátus nem a népek ligája ellen foglalt állást, hanem az ellen a Népliga ellen, amelyet Párisban megalkottak, amelyet egy igazságtalan és keresztül nem viheto békeszerződéssel hoztak válhatlan kapcsolatba. Már akkor az a vélemény alakult ki a tengerentuli nagy demokráciában, hogy Amerika csak azzal a feltétellel hajlandó tárgyalni az európai hatalmakkal a Népliga ügyében, hogy a békeszerződésekért és az azokban foglalt területi megállapításokért semmiféle garanciát nem vállal. Harding úgy látszik, nem akart még határozottan színt vallani, mert csak azt hangoztatta, hogy a népeknek csak egy olyan szabad egyesüléséről lehet szó, amely Amerika szuverenitásából egy jottát sem vesz el.

A múlt év őszén végbement amerikai elnökválasztási kampányban a Népliga kérdése a viták előterében állott, egészen bizonyos lévén, hogy annak egész jövője Amerika magatartásától függ. Mit lehet kezdeni egy olyan világszövetséggel a népeknek, amelyből Amerika hiányzik? Demokraták és republikánusok, ez a két nagy pártja az uniónak, amely minden négy évben összeméri erejét az elnöki méltóságért, egyaránt megegyeztek abban, hogy a száztíz milliós nagy demokrácia nem akar távolmaradni egy világszövetségtől, amely valóban a békét szolgálja és nem a győzők hatalmi érdekeit. Harding, az új elnök, sietett kijelenteni, hogy hiábavaló az ántánt minden fáradozása, Amerika nem fog belépni ebbe a Népligába. Ellenben kezdeményezni fogja egy másiknak a megalkotását és abba feltétlenül be kell venni Németországot is. Kijelentette egyben, hogy véget kell vetni a védelmi szövetségeknek, mert e nélkül nem lehet számítani a békére, az igazira, amelyet majd Washingtonban fognak megkötni, mert Európa gazdasági dezorganizáltságában és kimerültségében nem fogja már soká kibírni a valódi békéért való küzdelmet és maga fogja hívni Amerika mentő segítségét.

A világháború egy ideiglenes statisztika szerint, a szünetések hiányát és a halandóság növekedését is beleszámítva, harmincöt millióval apasztotta Európa lakosságát. Gazdasági pusztításai felbecsülhetetlenek. A német közigazdászok a háború folyamán harminc százalékra becsülték a vagyonlefoglalást, amelyet az államnak keresztül kell majd vinnie. Ma a német hadi terhek fedezése hetven százaléknál is többet kíván. A háború rettenetes veszteségeit csak egy igazságos béke és ennek biztosítása tudta volna elfogadhatóvá tenni. De egyik sem következett be. Amit Genfben megcsináltak, nem jelez új korszakot a nemzetek életében, mert csak más formában megújítása a régi hatalmi politikának a győzők előnyére. Ezért kell tovább vajudnia a világnak, ezért tart tovább az élni nem tudás vonakodása és ezért nem szünhet meg a küzdelem a békéért.

Balogh Arthur.

BOSSZUM . . .

Vérboszus, vak, örökiziglen
Asszony asszonyt üz sirva bennem.
Mit elfeledtem már, rég abban is,
Abban is, mit még nyilván meg sem
Cselekedtem.

Gyáva, erőtlén keze hajt el
Mindén nagy, bátor asszonyálmot,
Halált csokol rám, aki megcsokol,
Meddő: én végzett szerelmemtől
Aki áldott.

Egy számüzött, idegen ember
Volt az ősbün megvert szépapja,
Aki szerette a szépanyámat
S egy híres asszonyölelésért
Odahagyta.

Ölelésben és gyilkolásban
Bennem hullva ver asszonyt asszony.
Holnapom, lélkem, életem, vágyam
Csak arra van, hogy egy-egy átok
Mégfogadjon.

MULT TAVASZ ASSZONY.

Mikor még éltem
Tavasz asszony egyszer eljött értem.

Vérembe vére belekeringett,
Vágyamba vágya áldást hintett,
Belém fogamzott, körém gyökérezett,
Ajkamtól ajka dús rüggé vérezett,
Kínomtól karcsult, a szomjamtól télt meg,
Virágpompába felfelhözött,
Azután elment.

Mult májusunkat megidézve
Tavaszok, asszonyok bomolnak.
Én várok. Őt várom: holnap, holnap.

Csándy György.

Kolozsvár — visszavár.

Idegen város idegen alkonyán nesztelen suhandással
száll utánunk az üzenet.

Te, aki jársz idegen város idegen tavaszában, nem
érezed, hogy valahol minket visszavárnak? Tudod-e hogy
hányszor öltött értünk tavaszi dísz az elhagyott város?
Oh, hogy pattant ki az élet a holt burkokból, hogy kacagott
a sok virág, hogy susogott izgalmas várakozásban
a sok levél! Oh milyen hiába való volt a várakozás, milyen
fakó lett az ünnepi dísz!

Porosan, fonnyadtan ismét csak lehullott a sok virág,
unottan pottyant le a sok súlyos gyümölcs s eljárták
haláltáncukat a száraz levelek. Azóta hazug ott minden
tavasz és minden nyár. Csak a télnek van igaza, amikor
halotti leplel ráborítja az üres mezőkre.

S Te, aki jársz idegen város, idegen tavaszában, tudod-e,
hogy ott ismét díszben állanak a fák? Megérzed-e az idegen
alkonyban, mikor melléd áll a város s kérdi, hogy hű tudtál-e
hozzá maradni. És jaj Neked, ha lefogtak hazug színek,
hazug illatok s csalogató hangokra kitértél.

Elszáll az üzenet a Nagy Szamos felett s jaj Neked,
ha idegen város kacagó tavaszából nem érezed kisurrannit
az utánunk szálló üzenetet.